

RESTAURÁLNI VAGY ÚJRAFARAGNI?

A HALÁSZBÁSTYA MAGYAR VITÉZEKET ÁBRÁZOLÓ KŐSZOBRAINAK RESTAURÁLÁSA

Kész állapot

ELŐZMÉNYEK, ÁTVÉTELI ÁLLAPOT

A Halászbástya déli lépcsőfeljárójának magyar vitézeket ábrázoló kőszobrait

korábban többször is restaurálták, legutóbb alig tizenöt éve. Az első beavatkozással a második világháború, majd az 1956-os forradalom során keletkezett sérüléseket próbálták eltüntetni. Olyan kőbetétezési mód-

szert alkalmaztak, amellyel a legkisebb sérülés pótlása is hatalmas rombolást végzett a faragványokban. A hiányok pótlásának előkészítéseként ugyanis nagyméretű, négyzet alakú kivésésekkel alakították ki az újrafaragott

Átvételi állapot

pótlások helyét. A legutóbbi, másfél évtizeddel ezelőtti restaurálás már nem járt a műtárgy rongálásával: megtartva a korábbi betétek lepusztult anyagát, a sérülések kiegészítéseit egységesen kőpótló habarccsal végezték. Tekintettel azonban arra, hogy a pusztulás fő okát, a beázást nem szüntették meg, hosszú távú megoldás nem születhetett.

A szobrok hátfalhoz kapcsolódó tömbszerű részei (kb. 20–30 cm mélyen) az építmény szerkezetében is szerepet kapnak. Az építmény két irányból, fölülről a beázás, alulról a kapilláris vízfelszívás miatt folyamatosan ázott, így a vele szoros habarccsal kapcsolatban lévő faragványok is állandó nedvesedésnek voltak kitéve. Ennek következtében a szobrokon tapasztalható erózió egyik fő tényezője a fagyás, a másik pedig a nedvességgel a szerkezetekbe jutó és ott kikristályosodó só roncsoló hatása volt. Ezeken felül a légköri szennyezőanyagoknak a faragványok anyagára, a kalcitra kifejlesztett hatása, valamint a felületre rakódó koszréteg (por, korom és olajos szennyeződések) is elősegítették a pusztulást, mely olyan mértékűvé vált, hogy a Budavári Önkormányzat döntött újbóli restaurálásukról.

Egy korábbi restaurálási javaslat szerint el kellett volna bontani a Halászbástya ezen szakaszát, és a szobrokat újra kellett volna faragni

édesvízi mészkőből, hogy tartósak legyenek. Ez a szemlélet túlzás a korábbi kőfaragói megoldáson, amely a faragványok hiányosságainak pótlását a műtárgy eredeti anyagának nagymértékű feláldozásával oldotta meg. Véleményünk mindkettővel szemben az volt, hogy rekonstrukciót csak a legszükségesebb esetben alkalmazzunk, amikor a műtárgy teljesen elpusztult, és az összkép biztosítása érdekében nem tehetünk mást. Egyébként mi indokolná azt, hogy az eredeti, korát tükröző, kvalitásos, kisebb-nagyobb sérüléseitől és kopottságától eltekint-

Átvételi állapot

ve jó állapotúnak mondható szobrokat másolatokra kellene cserélni? Hiszen tudjuk, hogy egy másolat soha nem lesz az eredetivel egyenértékű, akkor sem, ha látszatra tökéletesnek tűnő hasonmás is készülne. A másolat ugyanis nem maga az eredeti műemlék, nem a műtárgy, hanem csupán annak egy utáizata.

Gyakorló restaurátorként vallom, hogy az eredetiség megőrzése mindenkor az elsődleges szempont kell, hogy legyen: feltárni a tárgyban rejlő ismereteket, anyagában megőrizni, majd eredetiségében bemutatni azt. Ennek szellemében mi minden energiánkat az eredeti faragványok megőrzésére, pusztulási okának a felkutatására és elhárítására fordítottuk. Így a megrendelőnek nem kellett indokolatlanul nagy anyagi erőforrást előteremtenie az építmény elbontásához, a szobrok „újraalkotásához”, majd a visszaépítéshez.

Öt faragvány bácstoroki durvamészkőből készült, a hatodikat – fentről lefele haladva a bal oldali második szobrot – pedig margitbányai durvamészkőből faragták. Pusztultsági állapotuk a beázás mértékétől függően eltérő volt. A bácstoroki kőanyagot okkersárga és szürke rétegek alkotják, a szobrokat a sárga színű rétegből – mai elnevezése „transilvania gold” – faragták. A szobrok talpzata a szoborfülkékkel megegyező süttői édesvízi mészkőből készült.

A régi betétek és kiegészítések eltávolítása

A bal oldali első, lándzsát tartó szobor állapota volt a legkritikusabb, felülete teljesen lepusztult, eredetinek mondható felületképzés nem volt látható rajta. Szemrevételezés után azt feltételeztük, hogy felsőtestét már korábban újrafaragták, mivel a felső és az alsó test két, egymásra helyezett külön kőtömbből állt. A helyszínen végzett feltárás után viszont megállapítottuk, hogy a szobor felsőteste nem betétezés, hanem ez is tömbszerűen része az építménynek. Ennek a szobornak a környezetében történetet a legnagyobb mértékű beázás, a felsőtest faragott plasztikája teljesen megsemmisült, és teljes keresztmetszetében vizes volt. A margitbányai kőből faragott, pallost tartó szobor állapota is kritikus volt. Plasztikájának

egyharmada lepusztult, és a felületén látható korábbi kiegészítések szintén károsodtak, porlékonyá váltak. A szobor feje és kezei, valamint a felsőteste jelentősebben pusztult volt.

A Duna felőli, jobb oldali szobrok alapvetően jobb állapotban voltak, mint a szemközti csoport. Felületükön, a betétezésektől eltekintve, egy-két kisebb kiegészítéssel is találkozunk. A jobb oldali második és harmadik – buzogánnyal és bárdal ábrázolt – szobrok fejének eredeti plasztikájából megítélésünk szerint kb. 1 mm egységesen lekopott. A harmadik szobor jobb kezében tartott bárdot korábban betétezéssel pótolták, amit később kiegészítéssel javítottak. Mostanra ez a kiegészítés is pusztulásnak indult.

A RESTAURÁLÁS MENETE

1. Utólagos vízszintes falszigetelés

A szobrok beázásának egyik oka az volt, hogy a fölöttük elhelyezkedő átjáró korábbi szakszerűtlen szigetelése szétfagyott, ezért annak burkolata alatt egy új, korszerű szigetelés készült. A kapilláris vízfelszívódás által alulról okozott nedvesedést utólagos falszigeteléssel szüntettük meg: ennek a munkafolyamatnak a kivitelezéséhez egy erre specializálódott szabadalommal rendelkező céget bízunk meg. (HIO-protection system Kft.) A szobrok talpzata alatt levő fugavonalban ezen falszakaszt teljes keresztmetszetében fokozatosan átvágtuk, majd az így keletkezett résebe nagy nyomószilárdságú, puffadó cementhabarcsot injektáltuk, végezetül pedig a teljes keresztmetszetbe bordázott, egymásba kapcsolódó műanyag lemezeket helyeztünk.

2. Tisztítás

A szobrokon kialakult szennyeződés lehetővé tette a kíméletesebb vegyszeres tisztítás alkalmazását, ez a módszer kémiaileg oldja a szennyeződést, és nem roncsolja a minőségileg faragott finom plasztikát. A tisztításhoz ammónium-karbonát, valamint lúgosított triammónium-citrát oldatot alkalmaztunk, a vegyszerek hordozóanyagként pedig tisztított bentonit agyagásványt szolgált. Az ilyenkor általában használatos, nedvesített papírvattával ellentétben azért döntöttünk a bentonit

Utólagos falszigetelés

Vegyszeres tisztítás

mellett, mert ezt felecsetelve nemcsak a sík felületekre, hanem egységesen, a rejtettebb, fedett zugokba is el tudtuk juttatni a vegyszert. Száradás után az agyagásvány összeroppedezett, nagy része magától lehullott, a maradékot pedig lesöpörtük. Később erre alkalmas eszközzel eltávolítottuk a feloldódott szennyeződésképzőanyagot, végezetül pedig bő vízzel lemostuk a faragványokat. Ezt a folyamatot addig ismételtük, amíg a szennyeződések sikeresen a tervezett mértékig eltávolíthatóak.

3. Sótalanítás

Első lépésként kb. 5 cm vastag, átnedvesített papírvattával borítottuk be a szobrok felületét. Száradás után ezt eltávolítottuk. Ekkor azt tapasztaltuk, hogy a benne felhalmozódott só mennyisége az előzetes becslésünket nagyságrendekkel meghaladja, ezért a folyamat többször meg kellett ismételni. Miután a papírvatta száradási ideje hosszú, itt is bentonitot alkalmaztunk. A folyamatot a várt eredmény eléréséig, legalább 5–6 alkalommal ismételtük meg.

Sótalanítás – jobbra fent jól láthatók a kivált sókristályok

Betétezés, esztétikai kiegészítés

pusztult volt, hogy annak pasztikájából kb. 5–6 cm hiányzott. Mivel ekkora hiányt csak több rétegben lehetne felhordani, és az egyes rétegek közötti tapadás nem lenne olyan kielégítő, mint egy tömörszerű öntvény, az utóbbi eljárás mellett döntöttünk. Első lépésként, archív fotók alapján, agyagból megmintáztuk a pasztikát, majd erről szilikon negatívot vettünk. Később az eltávolított agyag helyére beöntöttük a habarcsot, melynek felületét átfaragtuk.

Rekonstrukciós pótlást csak a baloldali első, lánzsával ábrázolt szobor esetében alkalmaztunk: a faragvány deréktól fölfele eső, teljes mértékben pusztult részét kiegészítettük, majd szilikon negatívot készítettünk róla. Ennek segítségével 1:1-es arányú gipsz makett készült, ami alapul szolgált a később a műteremben – szintén bácstoroki kőből – újrafaragott szoborrészhez. Ezután az eredeti szobormaradványt a fülke hátfalának síkjáig levéstük, annak helyére illesztettük az újrafaragott részt.

A korábban készült többi betéteket a szobrok anyagával megegyező kőből pótoltuk, felületüket pedig átfaragással a környezethez igazítottuk. Mivel eredeti környezetük felülete kopot-

4. Szilárdítás

A faragványok általános jó megtartása miatt teljeskörű szilárdításra nem volt szükség.

A bácstoroki durvamészke faragványoknál csak az időjárási viszonyoknak nagyon kitett, kiálló pasztikák szorultak lokális szilárdításra. A margitbányai kőből készült faragványt teljes keresztmetszetében átitattuk. A kezelt felületeket az optimális hatás elérése érdekében egy hétig védőborítással védtük a gyors kipárolgástól. A szilárdítást kavasvetilésztterrel végeztük.

5. Esztétikai kiegészítés

A korábbi, porlékony kiegészítéseket és betétezéseket eltávolítottuk. Az esztétikai kiegészítéshez hidraulikus kötőanyagú, a durvamészke, valamint a tömött mészke anyagához gyártott hidraulikus kőkiegészítő habarcsokat használtunk.

A margitbányai kőből készült, pallossal ábrázolt szobor feje oly mértékig

Új betét mintázása és formakészítés

Betétezés, esztétikai kiegészítés

tabb volt, a betétezők újszerűségét magasnyomású szemceszórással tompítottuk. Végezetül a kiegészítéseket és betétezőket beülő retussal színeztük.

6. Hidrofobizálás

Hidrofobizálásra csak a falszakaszok teljes kiszáradása után – ami szakértői vélemény szerint akár egy évig is eltarthat – kerülhet sor.

Mikula Ferenc historista szemléletben alkotott, Árpád-kori fegyvernemeket bemutató kővitézei az elmúlt évszázad történelmének néma tanúi, magukon hordozzák az eltelt száz év „viharainak” lenyomatát és az emberi beavatkozások különböző szemléleteit. Egyre kopottabbak, de remélhetőleg megmaradnak helyükön, eredetiségükben, és – a budavári polgármester szavaival élve – még több száz évig védik a Budai várat marcona tekintetükkel.

Végezetül a munkát végző Magyar Kőrestaurátor Bt. köszönetet mond a

munkánk során tanúsított segítőkészségükért a Budavári Önkormányzat részéről dr. Nagy Gábor Tamás polgármesternek, dr. Lukácsné Gyulai Anna gazdasági igazgatónak és Pásztai Károly műszaki ellenőrnek, valamint a szobrok feletti járófelület felújítását tervező Lasetzki Frigyes építésznek és Petrik Géza statikusnak.

DEÁK JENŐ

**Magyar Kőrestaurátor Bt.,
Deák Jenő vezető restaurátor
www.magyarkestaurator.hu**

Felhasznált anyagok:
**Remmers: KSE 100
köszilárdító**
Funkosil SL hidrofóbizáló
**KEIM: Restauro TOP
kőkiegészítő habarcs**
**Restauro lasur szilikát
bázisú patinázó anyag**

KGS DIAMOND HUNGARY Gyémántszerző Kft.
1194 Budapest,
Achim András u. 126.
Tel.: 06-1-347-8020
Fax: 06-1-282-9380
a.molnar@kgsdiamond.com
web: www.kgsdiamond.com

KGS

